

שם פרטי ושם משפחה: _____

כיתה: _____

חלקי הדיבור - מאפיינים

חלק א

סימול
מחשב

קראו את הקטע שלפניכם קריאה חופשית, ואחר כך ענו על השאלות.
כל השאלות במשימה זו קשורות לנושא "חלקי הדיבור".

סימפוניית ההפתעה של היידן

המלחין האוסטרי הדגול יוזף היידן חי בשנים 1732-1809. הוא אהב לחמוד מדי פעם לצון ולהפתיע את קהל מאזיניו. היידן שם לב שבכל פעם שהתזמורת מתחילה לנגן קטע אטי ושקט, רבות מן הגבירות הפבודות שבקהל מתחילות לנמנם להן. לכן הוא חיבר את 'סימפוניית ההפתעה', שבה לאחר קטע אטי ושקט במיוחד התזמורת מרעימה לפתע בקולה ומקפיצה בבהלה את הגבירות המתנמנות... הסימפוניה המשעשעת הזאת היא אחת מתוך מאה סימפוניות ויותר שחיבר היידן, ובשלהן הוענק לו הכינוי 'אבי הסימפוניה'.

יעקב שויקה, רב-מילים הצעיר, כרך א', עמ' 237.
© 1996. כל הזכויות שמורות למרכז לטכנולוגיה חינוכית,
למשכל (ידיעות אחרונות וספרי חמד) ולסטימצקי.

1. פעלים - העתיקו מתוך הקטע 5 פעלים.

01 _____

2. האם מילים, כגון: להפתיע, לנגן, לנמנם, הן פעלים טיפוסיים (כמו: הפתיע, ניגן, נמנם)? הסבירו את תשובתכם.

02 _____

שמות עצם - העתיקו מהקטע 5 שמות עצם:

3

03

1. _____ 2. _____ 3. _____

4. _____ 5. _____

העתיקו שני שמות עצם מופשטים: 1. _____ 2. _____

העתיקו שם עצם פרטי אחד: _____

מה הם, לפי דעתכם, ההבדלים בין פעלים לבין שמות עצם?

4

04

בתשובתכם תוכלו להשתמש במושגים: שורש, גוף, מין, מספר, שייכות, זמן, בניין.

תארים - העתיקו 4 תארים מהקטע, וכתבו ליד כל תואר את מי/מה הוא מתאר.

5

05

מתאר את...

התואר

א. _____

ב. _____

ג. _____

ד. _____

לתארים ארבע נטיות: זכר/נקבה, יחיד/רבים (מהיר/מהירה/מהירים/מהירות).

6

06

חשבו על שמות עצם מסוגים שונים, וכתבו מה הם, לפי דעתכם, ההבדלים בין שמות עצם לתארים.

בתשובתכם תוכלו להתייחס לקשר בין שמות עצם לתארים ולהתאם שלהם, ותוכלו להשתמש במושגים: מין, מספר, השוואה והפלגה.

בהשוואה אפשר להוסיף את המילה "כמו" או את כ' ההשוואה.

דוגמות: כְּמוֹ פָּרַח בָּר, כְּפָרַח בָּר; חֲמוּץ כְּלִמּוֹן, כְּמוֹ לִימּוֹן.

בהפלגה אפשר להוסיף את המילים "הכי" או "ביותר".

דוגמות: הכי גדול, הכי חשוב, החשוב ביותר.

האם המילים המודגשות הן פעלים או שמות עצם? נמקו את קביעתכם.

א. המלחין האוסטרי הדגול - _____

ב. קהל מאזיניו - _____

חלק ב: פעילות חקר

טקסט סיפורי לעומת טקסט עיוני (מידע)

בפעילות זו נשווה שני טקסטים שונים באופיים. הטקסט הראשון מספר בתמציתיות את הסיפור **חליל הקסמים**, שכתב רוברט בראונינג, והשני הוא טקסט עיוני (מידע) על כלי נגינה - **החליל**. בשני הטקסטים יש מספר זהה של מילים (108), ולכן ניתן להשוות אותם ולחקור את המאפיינים של כל אחד מהם.

קראו את שני הטקסטים וענו על הסעיפים שאחריהם.

טקסט 1 - טקסט סיפורי

לפני שנים רבות פרצה בעיר הַמְלִין מכת עכברושים, שאנשי הכפר לא הצליחו להתגבר עליה. יום אחד הגיע לעיר צעיר, שטען שביכולתו לגרש את העכברים. ראש העירייה ועוזריו הבטיחו לו ממון רב, אם יצליח במשימתו. החלילן הצליח במשימה בעזרת חלילו, אך כשהגיע מועד התשלום, סירבו אנשי העיר לקיים את שהבטיחו, והתייחסו אליו בבוז ובלגלוג.

מה עשה? הוא הלך לכיכר העיר, עמד במרכזה והחל לנגן בחלילו מנגינה מופלאה. ברגע שנשמעו צליליה הקסומים, החלו כל ילדי העיר לצאת מבתיהם, כאילו המנגינה כישפה אותם, והתקבצו סביבו. החלילן שם פעמיו אל מחוץ לעיר, ובעקבותיו הילדים, שצעדו אחרי צלילי חלילו. הם התרחקו מהעיר ונעלמו מאחורי הר גבוה לעולמים. כך באו תושבי המלין על עונשם.

טקסט 2 - טקסט עיוני

החליל הוא אחד מכלי הנשיפה העתיקים ביותר. הוא מופיע בתבליטים ובציורים קדומים, ונזכר בתנ"ך ובספרויות הקדומות של עמי התרבות הראשונים. נגינתו של החליל נוצרת כתוצאה מנשיפה בתוך חור שבראשו. לפנים נעשו החלילים מעץ, מקני סוף או מכל עצם חלול. בחלילים ההם היו פחות קלידים ויותר חורים פתוחים, משיש בחליל החדיש, העשוי מתכת. כיום משתמשים בשכלולים של תיאופלד בוקה (1794-1881), שנתן לחליל את צורתו כיום, המאפשרת למחלל לסגור מספר חורים באצבע אחת על ידי טבעות ניידות. שיטה זו מאפשרת לקבוע את הפתחים ביתר דיוק, ובכך לשפר את הצליל. לחליל מקום חשוב בתזמורות גדולות וקטנות, וכן בנגינת סולנים. יצירות סולניות רבות לחליל הן של גדולי המלחינים, ובכללם מוצרט, ובר, בטהובן ושוברט.

אביב האנציקלופדיה הישראלית לנוער - חדש, כרך 7, 1999. עמ' 38.
© הזכויות שמורות לאביב חדש בע"מ.

1. פעלים - כמה פעלים יש בכל טקסט? סמנו את התשובה הנכונה. 08

טקסט 1 - סיפורי	טקסט 2 - עיוני
עד 12 פעלים ☐	עד 12 פעלים ☐
עד 18 פעלים ☐	עד 18 פעלים ☐
עד 24 פעלים ☐	עד 24 פעלים ☐
עד 30 פעלים ☐	עד 30 פעלים ☐

2. בטקסט הסיפורי וגם בטקסט העיוני יש פעלים, אך הם שונים בשני הטקסטים. 09

במה הפעלים שונים ומדוע? הסבירו והדגמו. בתשובתכם התייחסו לזמן הפעלים, לסוג הפעלים ולמה שהם מציינים.

3. שמות ותארים - באיזה טקסט יש יותר שמות עצם ושמות תואר? 10

סמנו במשפטים שלפניכם (עמ' 4, 5) את שמות העצם ואת התארים, ואחר כך סמנו את התשובה המתאימה לכל טקסט.

משפטים מתוך טקסט 1 - סיפורי

...ברגע שנשמעו צליליה הקסומים, החלו כל ילדי העיר לצאת מבתיהם, כאילו המנגינה כישפה אותם, והתקבצו סביבו. החלילן שם פעמיו אל מחוץ לעיר. (22 מילים)

משפטים מתוך טקסט 2 - עיוני

...לחליל מקום חשוב בתזמורות גדולות וקטנות, וכן בנגינת סולנים. יצירות סולניות רבות לחליל הן של גדולי המלחינים, ובכללם מוצרט, בך, בטהובן ושוברט. (22 מילים)

סמנו את התשובה המתאימה לכל טקסט.

<u>טקסט 2 - עיוני</u>	<u>טקסט 1 - סיפורי</u>
עד 8 שמות ותארים ☐	עד 8 שמות ותארים ☐
עד 11 שמות ותארים ☐	עד 11 שמות ותארים ☐
עד 14 שמות ותארים ☐	עד 14 שמות ותארים ☐
עד 17 שמות ותארים ☐	עד 17 שמות ותארים ☐
עד 20 שמות ותארים ☐	עד 20 שמות ותארים ☐

4. רק תארים - חזרו אל הטקסט הסיפורי השלם ואל הטקסט העיוני השלם (בתחילת חלק ב). כמה תארים יש בכל אחד מהם? הביאו דוגמות לקביעתכם, והסבירו מהי, לדעתכם, הסיבה להבדל העצום הזה.

5. מצאו בטקסט הסיפורי שני משפטים, שיש בהם יותר מפועל אחד, והעתיקו אותם.

6. מצאו בטקסט העיוני שני משפטים ללא פועל, והעתיקו אותם.

7. על סמך הנתונים בסעיפים הקודמים (1-6), נסחו הכללות וכתבו השוואה בין הטקסט הסיפורי לבין הטקסט העיוני. השוו זה לזה את הטקסטים שבתחילת פרק ב מבחינות שונות: חלקי הדיבור, זמני הפעלים, סוגי המשפטים ועוד.

השוואה

יש קשר בין סוג הטקסט לבין אלקי הדבורה המרכיבים אותו. נאשר להשוות בין טקסט סיפורי לבין טקסט דיוני, אפשר לראות שיש הבדלים בכל מה שהעליון והשלוט.
בטקסט הסיפורי

לדוגמה זאת בטקסט הדיוני

8

בחרו נושא הקרוב ללבכם (אקטואליה, ספורט, מוזיקה, תחבורה, בעלי-חיים, טיולים ונופש, קולנוע, חברה ועוד), וכתבו עליו שני קטעים קצרצרים בני 4-5 שורות כל אחד:
א. קטע עיוני (מידע)
ב. קטע סיפורי - רצוי סיפור אישי, הנוגע לנושא שבחרתם.

הנושא:

א. קטע עיוני (מידע)

15

ב. קטע סיפורי

16
